

Фасій А.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ОХОРОНУ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Стаття присвячена аналізу історичного формування підходів до правового регулювання права на охорону психічного здоров'я. Досліджено еволюцію сприйняття психічного розладу, як стану здоров'я людини, що потребує окремого правового регулювання, а також визначено ключові тенденції розвитку права на охорону психічного здоров'я. Розглянуто міжнародні стандарти у сфері захисту психічного здоров'я, зокрема нормативні акти ООН, Ради Європи та Всесвітньої організації охорони здоров'я, а також їх вплив на національне законодавство різних країн, включаючи Україну. Особливу увагу приділено становленню вітчизняної системи правового забезпечення права на охорону психічного здоров'я, починаючи з радянського періоду до сучасності.

У статті проведено порівняльний аналіз правових підходів різних держав до регулювання питань примусового психіатричного лікування, дотримання прав осіб із психічними розладами та забезпечення доступу до психіатричної допомоги. Визначено основні виклики, з якими стикається законодавче регулювання у цій сфері, серед яких – необхідність удосконалення механізмів контролю за дотриманням прав людини, забезпечення ефективності правозастосовної практики та гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами.

Теоретичне значення дослідження полягає у розширенні наукового уявлення про історичні аспекти правового регулювання охорони психічного здоров'я, що сприяє глибокому розумінню еволюції цього права. Практичне значення полягає у можливості використання отриманих висновків для удосконалення національного законодавства, а також у розробці правових механізмів захисту прав осіб із психічними розладами відповідно до міжнародних стандартів.

Ключові слова: право на психічне здоров'я, охорона психічного здоров'я, захист права на психічне здоров'я, міжнародні стандарти, психічні розлади, захист прав людини.

Постановка проблеми. Психічне здоров'я є невід'ємною складовою загального здоров'я людини, а його забезпечення є пріоритетним завданням національної та міжнародної системи охорони здоров'я. З огляду на тенденцію зростання кількості випадків психічних розладів, необхідність ефективного правового регулювання у цій сфері стає все більш актуальною. Дослідження історії становлення законодавства та системи правового регулювання сфери психічного здоров'я, дозволяє, на основі аналізу, краще зрозуміти сучасний стан правового регулювання, причини прогалин та дає можливість визначення шляхів вдосконалення системи охорони здоров'я.

Правове регулювання сфери охорони психічного здоров'я є ключовим фактором у забезпеченні рівного доступу до медичної допомоги та захисту прав пацієнтів. Аналіз минулих підходів до регулювання дозволяє виявити ефективні та неефективні моделі, що можуть бути використані для вдосконалення сучасного законодавства. Особливо важливим це питання є в умовах глобаліза-

ції та зміни соціальних та економічних умов, які впливають на психічне здоров'я населення. Окрім того, актуальність теми у вітчизняному правовому полі зумовлена потребою у належному захисті права на психічне здоров'я населення України, що масово страждає внаслідок повномасштабної війни.

Стигматизація та дискримінація осіб з психічними розладами залишаються суттєвими бар'єрами для реалізації їх прав. Історичний аналіз розвитку законодавства дозволяє виявити причини цих проблем і розробити правові механізми для їх подолання. Важливість вищезазначеного зростає з точки зору дотримання міжнародних стандартів прав людини, що передбачають недискримінацію та рівні права для всіх громадян у сфері охорони здоров'я.

Актуальність теми дослідження підкреслюється зростаючим інтересом до проблем психічного здоров'я у суспільстві. Зміни у соціальній свідомості, підвищення рівня обізнаності та активність громадянського суспільства ство-

роють сприятливі умови для розробки та впровадження ефективних правових механізмів. Ретроспективний аналіз правового регулювання допомагає формувати стратегічні напрямки розвитку законодавства на майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання охорони права на психічне здоров'я стало предметом наукових досліджень таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як: М. Антонович, Ю. Бисага, Є. Березовська, Д. Белов, Р. Богачев, А. Бондар, С. Вайлдмен, І. Демченко, В. Зайцев, Є. Захарова, Б. Келлі, О. Клименко, М. Лациба, О. Мохова, Ю. Назарко, В. Рикова, О. Рогова, С. Рудий, М. Сальнікова, І. Сенюта, М. Співак, Л. Срізеран, А. Тейлор, З. Черненко, В. Чорна та ін. При цьому питання історично розвитку системи міжнародного та вітчизняного законодавства у сфері охорони права на психічне здоров'я залишається малодослідженим.

Постановка завдання. Метою статті є визначення послідовності розвитку підходів до регулювання права на охорону психічного здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Психічне здоров'я як правова категорія пройшло значну еволюцію від стародавніх цивілізацій до сучасності, відображаючи зміни в розумінні та ставленні суспільства до психічних розладів. Так, у стародавніх суспільствах, таких як Єгипет та Месопотамія, психічні розлади часто приписували надприродним силам, а лікування включало релігійні ритуали та фізичні засоби. В Єгипті хворі на психічні розлади часто розглядалися як особи, що зазнали втручання злих духів або богів. Лікування ґрунтувалось на релігійних ритуалах та магічних обрядах, що проводилися жерцями [1, с. 69].

У Стародавній Греції та Римі філософи, зокрема Гіппократ, почали розглядати психічні захворювання як медичні стани, відходячи від релігійних пояснень [2, с. 3]. Джерелами для вивчення історії медицини середньовіччя виступають теологічні та медико-теологічні трактати, створені визначними християнськими мислителями. Серед них можемо виокремити праці Григорія Нісського, Тертуліана, Августина Блаженного, Гільдегарди Бінгенської та Фоми Аквінського. Грецькі філософи, такі як Гіппократ, запропонували теорії про природні причини психічних захворювань, розглядаючи їх як дисбаланс у рідинах тіла (гуморальна теорія) [3, с. 47]. Цей підхід став основою для подальших медичних і правових концепцій у Римі, де видатний лікар Гален розвивав ідеї Гіппократа

та сприяв розвитку медичних знань. Римське право також містило положення, що стосувались захисту осіб з психічними розладами, забезпечуючи їм певні права та захист.

Середньовіччя характеризується поверненням до релігійного та магічного підходу до психічного здоров'я, що частково було зумовлено впливом християнської церкви. Психічні розлади часто сприймалися як ознаки одержимості демонами або кара за гріхи. Це призводило до того, що хворих піддавали різноманітним релігійним обрядам, а іноді й жорстоким покаранням. Втім, в той же час почали з'являлися перші спеціалізовані установи для догляду за психічно хворими. Натомість в ісламському світі в той час існували більш прогресивні підходи, такі як бімарістани, де застосовували більш гуманні та терапевтичні методи лікування [4, с. 81]. Бімарістани (від перського *bīmārīstān*, що означає «лікарня» або «місце для хворих») – це спеціалізовані лікувальні заклади, які існували в ісламському світі, починаючи з VIII століття. Вони були попередниками сучасних лікарень і мали розвинену систему медичної допомоги, включаючи лікування як фізичних, так і психічних захворювань [5].

У XI-XIII століттях в Європі почали виникати притулки для хворих на психічні розлади, такі як Бетлемська лікарня в Лондоні. Такі установи, що спочатку функціонували як благодійні притулки, з часом стали лікарнями для лікування психічних розладів [6, с.4].

У мусульманському світі також були створені спеціалізовані заклади для лікування психічних розладів, наприклад, лікарня в Багдаді [7] та лікарня в Каїрі [8], де використовували більш гуманні методи лікування, такі як музикотерапія та психотерапія.

XVIII-XIX століття стали періодом значного прогресу і області охорони психічного здоров'я. У цей час з'являлися спеціалізовані психіатричні заклади, які функціонували на основі наукових знань і медичних досліджень. Відбувся перехід від жорстких і негуманних методів утримання пацієнтів до більш цивілізованих і терапевтичних підходів.

Одним із ключових етапів розвитку правового регулювання стало прийняття в 1774 році в Англії «Акту про божевільні» (The Madhouses Act) [9], який вимагав реєстрації всіх психічних лікарень та здійснення державного нагляду за ними. Це стало першим кроком до створення системи державного контролю над лікуванням психічних розладів.

Протягом XIX – початку XX століття правове регулювання охорони психічного здоров'я зазнало значних змін, які відображали загальні тенденції розвитку медичного права та суспільного ставлення до осіб із психічними розладами. У 1838 році у Франції було ухвалено «Закон про божевільних» (Loi sur les aliénés), який встановлював чіткі правила для прийому пацієнтів до психіатричних лікарень та їх утримання. У Великій Британії прийняття «Акту про божевільних» 1845 року (Lunacy Act 1845) [10] призвело до посилення державного контролю над психіатричними закладами та змінило статус психічно хворих осіб на пацієнтів.

У другій половині XIX століття почали з'являтися дискусії щодо прав осіб із психічними захворюваннями, що відобразилося у законодавчих ініціативах, спрямованих на запобігання примусовій госпіталізації без належних правових процедур. З розвитком психіатрії як науки, правове регулювання почало враховувати нові методи лікування, такі як психоаналіз та терапевтичні заходи. На початку XX століття у багатьох країнах з'явилися психіатричні комісії, які контролювали діагностику, лікування та звільнення пацієнтів. До початку XX століття спостерігалася тенденція до уніфікації підходів у сфері охорони психічного здоров'я, що проявлялося у міжнародних конференціях лікарів та юристів, які обговорювали необхідність розробки єдиних стандартів щодо правового статусу психічно хворих осіб та методів їх лікування. Таким чином, у XIX – початку XX століття розвинулися основні принципи державного регулювання психічного здоров'я: контроль за психіатричними установами, гарантії прав пацієнтів та впровадження наукових методів лікування, що заклало фундамент для подальших реформ у XX столітті.

Досліджуючи національну систему правового регулювання права на охорону психічного здоров'я, варто зазначити, що саме радянська спадщина суттєво вплинула на стан правового регулювання психічного здоров'я в Україні. Після здобуття незалежності у 1991 році українська система охорони психічного здоров'я значною мірою зберегла організаційну структуру, стратегії та практики, успадковані від радянської моделі. У радянський період законодавство з цього питання було сформоване в межах державної політики, що поєднувала контроль, примусову госпіталізацію та каральну психіатрію, особливо щодо осіб, яких вважали політично небезпечними. Радянська модель охорони психічного

здоров'я орієнтувалася переважно на біомедичні підходи, що передбачали тривале стаціонарне лікування у великих психіатричних лікарнях, часто без належного урахування прав та інтересів пацієнтів [11].

Законодавство у сфері психічного здоров'я у Радянському Союзі було тісно пов'язане із загальним підходом до медицини як сфери, що підлягала жорсткому державному контролю. Примусові заходи, такі як ізоляція осіб із психічними розладами, застосовувалися часто без належної правової процедури та незалежного контролю. Фінансування сфери психічного здоров'я залишалося недостатнім, а система психіатричної допомоги майже не розвивала реабілітаційних послуг та соціальної підтримки. Тривалий час зберігалася практика інституційного догляду, що спричиняло соціальну ізоляцію пацієнтів та порушення їх прав.

Перехідний період після розпаду СРСР характеризувався збереженням багатьох радянських підходів до психіатричної допомоги, хоча поступово з'явилися нові законодавчі ініціативи, спрямовані на реформування системи. У 2017 році було схвалено «Концепцію розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року» [12], яка передбачала поступове впровадження сучасних міжнародних стандартів, зокрема розвитку амбулаторної психіатричної допомоги, забезпечення прав пацієнтів та інтеграції психічного здоров'я у загальну систему охорони здоров'я. Однак радянська спадщина, що включає застарілі підходи до лікування, брак фінансування та недостатню розвиненість системи правового захисту пацієнтів, залишається однією з ключових проблем, що потребують подальшого реформування.

Важливим кроком стало ухвалення Верховною Радою України у січні 2025 року Закону №12030 «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» [13]. Цей закон встановлює правові, організаційні, економічні та соціальні засади функціонування системи охорони психічного здоров'я в Україні, спрямованої на забезпечення доступності та якості послуг, дотримання прав пацієнтів, а також запобігання виникненню психічних розладів. Закон передбачає сертифікацію психологів та психотерапевтів, що сприятиме підвищенню якості надання послуг у сфері психічного здоров'я.

Загалом, законодавче забезпечення охорони психічного здоров'я в незалежній Україні еволюціонує в напрямку інтеграції сучасних підходів, орієнтованих на пацієнта, та відповідності євро-

пейським стандартам, що сприяє підвищенню ефективності та якості надання психіатричної допомоги.

На сучасному етапі розвитку системи охорони психічного здоров'я, міжнародні нормативно-правові акти відіграють ключову роль у формуванні стандартів охорони психічного здоров'я та захисту прав осіб з психічними розладами. Одним з найважливіших документів є Загальна декларація прав людини (1948 р.), яка закріплює основоположні права і свободи всіх людей, включаючи право на охорону здоров'я. Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006 р.) спеціально зосереджена на захисті прав осіб з інвалідністю, включаючи психічні розлади, і визначає обов'язки держав щодо забезпечення їх інтеграції та недискримінації.

Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.) також містить положення, що захищає права осіб з психічними розладами, зокрема ст.5 гарантує право на свободу та особисту недоторканість. Крім того, у 2013 році було прийнято Комплексний план дій ВООЗ з психічного здоров'я, який визначає глобальні цілі та заходи для покращення психічного здоров'я населення, включаючи інтеграцію психічного здоров'я в загальні системи охорони здоров'я.

Національні законодавства різних країн враховують міжнародні стандарти та розробляють власні нормативно-правові акти для регулювання охорони психічного здоров'я. В Україні ключовими законодавчими актами є Закон України «Про психіатричну допомогу», який визначає правові, організаційні та соціальні основи надання психіатричної допомоги та захисту прав осіб з психічними розладами. Закон встановлює принципи добровільності, гуманності, та конфіденційності у наданні психіатричної допомоги, а також процедури примусового лікування [14].

Подібні законодавчі акти існують і в інших країнах. Наприклад, у США діє Закон про рівність у сфері психічного здоров'я та боротьби із залежностями (Mental Health Parity and Addiction Equity Act, 2008 р.) [15], який забезпечує рівні права на отримання медичних послуг для осіб з психічними розладами. У Великобританії діє Закон про психічне здоров'я (Mental Health Act, 1983 р.), який регулює надання психіатричної допомоги та захист прав пацієнтів [16]. У Німеччині діє Закон про допомогу особам з психічними розладами (Psychisch-Kranken-Hilfe-Gesetz, 1992 р.) [17], що встановлює основи надання медичної допомоги та соціальної підтримки.

Одним із ключових документів, що був ухвалений Всесвітньою організацією охорони здоров'я є Комплексний план заходів у сфері психічного здоров'я на 2013-2030 роки [18], який встановлює чотири основні цілі: зміцнення ефективного лідерства та управління у сфері психічного здоров'я, надання всеохоплюючих інтегрованих послуг охорони здоров'я, впровадження стратегій профілактики та зміцнення психічного здоров'я, а також посилення системи інформації та досліджень у цій сфері.

ВООЗ також здійснює моніторинг та оцінку виконання міжнародних стандартів державами-членами, надає технічну допомогу та підтримку у розробці національних стратегій з охорони психічного здоров'я. Важливою сферою діяльності ВООЗ є сприяння обміну знаннями та передовим досвідом між країнами, що дозволяє впроваджувати найкращі практики у сфері психічного здоров'я на національному рівні.

Таким чином, сучасний стан правового регулювання охорони психічного здоров'я ґрунтується на міжнародних нормативно-правових актах, національному законодавстві, що враховує специфіку кожної країни, та значній ролі ВООЗ у формуванні і впровадженні стандартів і рекомендацій у цій сфері. Такий підхід дозволяє забезпечити комплексний та ефективний захист прав осіб з психічними розладами, сприяючи їх інтеграції в суспільство та покращення якості життя.

Попри розвиток законодавчої бази, що регулює питання охорони права на психічне здоров'я, залишається низка викликів. Однією з основних проблем сучасного правового регулювання охорони психічного здоров'я є недоліки існуючої законодавчої бази. У багатьох країнах законодавство не забезпечує належний захист прав осіб з психічними розладами, що призводить до їхньої дискримінації та обмеження у доступі до медичних послуг. Іншою важливою проблемою є практичні труднощі у реалізації законодавчих норм. Навіть у тих країнах, де існують розвинені нормативно-правові акти, часто спостерігається недоліки у їх впровадженні та дотриманні. Це може бути пов'язано з недостатнім фінансуванням системи охорони психічного здоров'я, браком кваліфікованих фахівців, а також недостатньою підготовкою медичного персоналу. Наприклад, у багатьох країнах пацієнти з психічними розладами стикаються з проблемами доступу до якісних медичних послуг, що обмежує їхні можливості отримати належне лікування та підтримку.

Крім того, існують проблеми з виконанням процедур примусового лікування. Законодавство передбачає складні та тривалі процедури, що часто стає перешкодою для своєчасного надання допомоги. У деяких випадках відсутність чітких механізмів контролю за виконанням законодавчих норм призводить до зловживань та порушень прав пацієнтів.

Особливої уваги потребують питання щодо суспільних стереотипів та стигматизації осіб з психічними розладами. Це є значним бар'єром для ефективного правового регулювання охорони психічного здоров'я. Незважаючи на зростання обізнаності про психічні розлади, багато людей досі сприймають їх через призму негативних стереотипів, що призводить до дискримінації та соціальної ізоляції пацієнтів. Це може відобразитися у неприйнятті суспільством законодавчих ініціатив, спрямованих на покращення умов для осіб з психічними розладами, а також у негативному ставленні до їхнього працевлаштування, освіти та соціальної інтеграції [19]. Стигматизація також впливає на самих пацієнтів, які можуть відмовлятися від медичної допомоги через страх осуду та соціальної ізоляції. Для подолання цієї проблеми необхідно проводити широкомасштабні інформаційні та освітні кампанії, спрямовані на зміну суспільних стереотипів та підвищення обізнаності про психічне здоров'я [20, с. 964].

Таким чином, недоліки існуючої законодавчої бази, практичні проблеми реалізації законодавчих норм та вплив суспільних стереотипів і стигматизації створюють значні виклики у сфері правового регулювання охорони психічного здоров'я. Подолання цих проблем вимагає комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, забезпечення ефективного контролю за його виконанням, а також зміну суспільного ставлення до осіб з психічними розладами [21, с. 233].

Висновки. Історичний аналіз правових підходів до охорони психічного здоров'я дозволяє виявити трансформацію уявлень про правовий статус осіб з психічними розладами. Якщо попередні підходи ґрунтувались на тому, що особи із психічними розладами є об'єктами медичного втручання і соціального контролю, то сучасна правова парадигма акцентує на суб'єктності, правах і гідності цих осіб. Вивчення історичних процесів формування та встановлення стандартів у цій сфері дозволяє краще зрозуміти джерела сучасних правових норм і обґрунтувати необхідність їх подальшого розвитку з урахуванням як міжнародної практики, так і національних потреб.

Дослідження дає можливість зробити висновок, що наразі стоїть потреба у забезпеченні правового визнання та захисту прав осіб з психічними розладами у всіх сферах життя, включаючи освіту, працевлаштування та соціальну інтеграцію. Це може бути досягнуто через прийняття комплексних законів, що регулюють ці питання, та забезпечення їх узгодженості з міжнародними стандартами, зокрема Конвенцією про права осіб з інвалідністю. Також слід розробити детальні рекомендації щодо надання психіатричної допомоги в надзвичайних ситуаціях, таких як пандемії, природні катастрофи та збройні конфлікти та інформаційні війни. Такі нормативно-правові акти мають охоплювати питання профілактики, ранньої діагностики, лікування, реабілітації та ресоціалізації осіб з психічними розладами, а також гарантувати належне фінансування відповідних програм і забезпечення спеціалістами. Важливо, щоб ці нормативні акти не обмежувалися лише медичними аспектами, а створювали умови для інтеграції осіб з психічними розладами у спільноту, їхнього соціального включення, активного життя, працевлаштування, участі у громадських процесах. При цьому особливий акцент слід зробити на боротьбі зі стигматизацією, тобто негативним ставленням суспільства до осіб із психічними особливостями. Така стигма часто перетворюється на бар'єр до отримання якісної допомоги, відкритого діалогу про ментальне здоров'я та повноцінного життя таких осіб.

Стигматизація осіб з психічними розладами є не лише соціальною, а й правовою проблемою. Вона формує упередження у суспільстві, впливає на політики й практики державних інституцій, призводить до правового замовчування проблеми. Усунення цього бар'єра можливе лише через комплексні зміни – просвітницькі кампанії, зміну дискурсу в медіа, правові гарантії неприпустимості дискримінації, а також створення механізмів захисту від мови ворожнечі та порушень гідності. Саме такий підхід дає змогу перейти від формального до реального забезпечення права на охорону психічного здоров'я як фундаментального людського права.

Таким чином, правове регулювання права на психічне здоров'я – це система норм, принципів, інституцій та механізмів, які визначають, закріплюють і забезпечують реалізацію, охорону та захист права особи на збереження і підтримку психічного здоров'я. Система стандартів, що забезпечує охорону права на психічне здоров'я, формується під впливом історичних процесів, які

відбувалися в суспільстві та безпосередньо впливали на ментальне благополуччя населення. Водночас ця система має відповідати сучасним потребам і викликам, що постають перед суспільством.

Тільки з урахуванням як історичного досвіду, так і умов сьогодення можливе формування ефективної та чутливої до людської гідності моделі охорони права на психічне здоров'я.

Список літератури:

1. Хрол Н.В. Лікування психічних розладів в епоху середньовіччя. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. Вип. 14. 2020. С. 68-73. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pnmp/article/view/16342/15176>
2. Marke Ahonen Ancient philosophers on mental illness. *History of Psychiatry* 30(1) p. 3-18. URL: <https://www.issup.net/files/2019-02/0957154x18803508.pdf>
3. Історія медицини: курс лекцій для магістрів 1-3 курсів медичних факультетів денної форми навчання галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальностей 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 228 «Педіатрія» / уклад. І. Г. Утюж, М. О. Мегрелішвілі. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 132 с. URL: <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/18054/1/Історія%20медицини.%20Курс%20лекцій.pdf>
4. Пархомчук М. Ю. Історія формування центрів ментального здоров'я та їх історичних прототипів. *Архітектурний вісник КНУБА*. № 30-31. 2024 С. 80-86. URL: <https://drive.google.com/file/d/1NCKB53xjq8i6Xy7aof2pXAJuNRQjTmZB/view>
5. Ігнашук О.В. Історія організації надання лікарняної допомоги населенню. URL: <https://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2015/04/Ігнашук-О.В.pdf>
6. Попович О. Моделі взаємодії аномального явища та суспільства в їх історичному розвитку. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2014. №1 (20). С. 271-279.
7. Видатні лікарі середньовіччя. URL: <https://surl.lu/txxvfx>
8. Поняття «Лікарня» вперше з'явилося в середньовічному халіфаті. URL: <https://surl.gd/epjyлу>
9. Madhouses Act 1774. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Madhouses_Act_1774
10. Lunacy Act 1845. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Lunacy_Act_1845
11. Психічне здоров'я на перехідному етапі: результати оцінювання та рекомендації для інтеграції охорони психічного здоров'я в систему первинної медичної допомоги та громадські платформи в Україні. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/747231517553325438/pdf/120767-Ukrainian-PUBLIC-mental-health-UA.pdf>
12. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-p-Text>
13. Про систему охорони психічного здоров'я в Україні: Закон України від 15 січня 2025 року № 4223-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4223-20-Text>
14. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14-Text>
15. Mental Health Parity and Addiction Equity Act. 2008. URL: <https://surl.li/flkgiq>
16. Search Mental Health Act 1983. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/20/contents>
17. Bayerisches Psychisch-Kranken-Hilfe-Gesetz (BayPsychKHG) Vom 24. Juli 2018 (GVBl. S. 583) BayRS 2128-2-A/G. URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayPsychKHG>
18. Комплексний план заходів у сфері психічного здоров'я на 2013-2030 pp. URL: <https://surl.cc/yqthjc>
19. Mental Health Action Plan 2013-2020. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241506021>
20. Corrigan P. W., et al. Challenging the public stigma of mental illness: A meta-analysis of outcome studies. *Psychiatric Services*, vol. 63, no. 10, 2012, pp. 963-973.
21. Stuart H. Mental illness stigma expressed by police to police. *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, vol. 45, no. 4, 2008, pp. 231-240.

Fasii A.V. RETROSPECTIVE ANALYSIS OF APPROACHES TO LEGAL REGULATION OF THE RIGHT TO MENTAL HEALTH PROTECTION

The article is devoted to the analysis of the historical formation of approaches to the legal regulation of the right to mental health protection. It examines the evolution of the perception of mental disorders as a health condition requiring distinct legal regulation and identifies key trends in the development of the right to mental health protection. The study reviews international standards in the field of mental health protection, including the normative acts of the United Nations, the Council of Europe, and the World Health Organization, as well as their impact on the national legislation of various countries, including Ukraine. Special attention is given

to the establishment of the domestic system of legal protection of the right to mental health, from the Soviet period to the present.

The article provides a comparative analysis of legal approaches in different countries to the regulation of issues such as involuntary psychiatric treatment, the protection of the rights of individuals with mental disorders, and access to psychiatric care. The main challenges facing legislative regulation in this area are identified, including the need to improve mechanisms for monitoring human rights compliance, ensuring the effectiveness of law enforcement practices, and harmonizing national legislation with international standards.

The theoretical significance of the study lies in expanding scientific understanding of the historical aspects of the legal regulation of mental health protection, contributing to a deeper comprehension of the evolution of this right. The practical significance lies in the potential application of the obtained findings to improve national legislation and develop legal mechanisms for protecting the rights of individuals with mental disorders in accordance with international standards.

Key words: *right to mental health, mental health protection, protection of the right to mental health, international standards, mental disorders, human rights protection.*